

Türkiye-İsrail İlişkilerinin Sahici Restorasyonu: Realist bir Öneri Seti

Ceyhun ÇİÇEKÇİ

Türkiye-İsrail ilişkileri, 2009'da vuku bulan Davos kriziyle girdiği kriz sarmalından ve rayından çıkma halinden, 2016 yılı içerisinde hayat bulan bir süreçle 'normalleşmiştir'. Fakat söz konusu normalleşme, kamuoylarında yankılanan anlam bütünlüğünden oldukça uzak bir seyir izlemiş ve iki ülke ilişkileri daha ziyade 'soğuk bir barış' dönemine girmiş gözükmektedir. Bu normalleşme, her ne kadar diplomatik bir sahada tezahür etmiş olsa da politik-askeri saha söz konusu normalleşmenin etkisinden muaf bir pozisyona sahip olagelmıştır. Elbette ki söz konusu muafiyetin oldukça bariz sebepleri mevcuttur.

Özellikle Arap Baharı sürecinin ürettiği ivedi sonuçlar, iki ülkenin hem politikalarını hem de bir diğeriyle kurdukları ilişkinin niteliğini dönüştürmüştür. Arap Baharı, iki ülkeyi iki zıt kutupta imleyerek, ikili ilişkilerin de akışına maksimum etkiyi yapmıştır. Bugün itibariyle ikili ilişkilerin sahici restorasyonunu önemseyenlerin dikkate alması gereken pek çok başlık bulunmaktadır. Özellikle de İsrail tarafının bu bağlamda atabileceği potansiyel adımlar oldukça belirgindir. İkili ilişkilerin tarihi boyunca güvenlik sektörü etkinli seyretmesi, söz konusu beklentileri de beraklaştırmaktadır. Çalışmanın ilerleyen safhalarında netleştirilecek olan bu beklentiler, politik tercihler olarak İsrail namı hesabına Türkiye'yi ikincilleştiren bir nitelik arz etmektedir.

Bu yazıda, özellikle Türkiye perspektifinden Türkiye-İsrail ilişkilerinin 'sahici restorasyonunun' imkânları tartışılacak ve İsrail'in bölge politikalarına yönelik Türkiye rezervli öneriler dile getirilecektir.

Sabiteler ve Değişkenler

Türkiye-İsrail ilişkilerinin, genel gidişatı belirleyen bir takım sabiteleri ve bir takım değişkenleri mevcuttur. Söz konusu unsurlar, iki ülkedeki iktidar yapılanmalarının sosyolojik, psikolojik, politik formasyonlarından da azade bir güzergâhta ilerler, yapısal bir çerçeve sunar. Fakat iki ülke ilişkilerinin güzergâhını dönüştürebilecek potansiyele sahip olduklarından mütevellit önemle anılmaları elzemdir.

Filistin Sorunu bu sabitelerdendir. İsrail'in Filistin özelinde giriştiği politik-askeri hamleler, üreteceği çıktılar itibariyle Türkiye'nin İsrail'e bakışını ve dolayısıyla politikalarını derinden etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Filistin Sorunu, Türkiye'deki hemen bütün kesimler tara-

findan bir 'dava' olarak algılandığından, tepkilerin seviyesinde değişiklikler olabilir lakin tepki, esastır ve olacaktır. Bu sebeple, söz gelimi Filistin Sorunu ve yine Filistin'le ilgili tali sorun alanlarına dair girişilen eylemlerde Türkiye'den gelecek tepkiler, aslında devamlılık arz eder. İki ülke ilişkilerinin tarihine kabaca göz gezdirildiğinde dahi bu argümana referans olabilecek pek çok vakıa tespit edilebilir. Son örneği Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in başkenti olarak tanınması ve akabindeki süreçte gözlemlenebilecek olan bu olgu, Türk dış politikasının temel ilgi alanlarındandır.

İlişkilerin güvenlik odaklı seyri de söz konusu sabiteler arasında sayılabilir. Üretilen ortak tehditler vesilesiyle ilişkiler kolaylaşmış ve belirgin bir sistematığe sahip olagelmıştır. Söz gelimi Soğuk Savaş döneminin erken dönemlerinde NATO'ya girişine müteakip Türkiye, İsrail'in formüle ettiği bir dış politika/ulusal güvenlik stratejisi uyarınca İran'ın da parçası olduğu bir sürece dâhil oldu. Söz konusu birlikteliğin anti-komünistik bir nitelik taşıması, Soğuk Savaş yıllarında Sovyetlerin çevrelenmesi çabalarına katkı olarak da algılandı. Bu bağlamda İsrail'in 'çevresel pakt' stratejisi, ABD'nin güvenlik politikalarının pivotu olarak da devreye girmiş oldu.

1990'larda gerçekleşen ekstra yakınlaşma süreci de hem Türkiye hem de İsrail açısından yine güvenlik sektöründeki ortak bakış açılarına yaslanmaktaydı. Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte hem NATO'daki konumu hem de Avrupa'nın güvenliğindeki yeri tartışmalı bir hal alan Türkiye, empoze edilen bir perspektifle 'Ortadoğululaşmış' ve bölgesinde güvenlik işbirliğine gidebileceği ortak arayışına girmiştir. Söz konusu dönemde Soğuk Savaşın bitimi ve Sovyetlerin dağılması

neticesinde bizatihi NATO'nun misyon krizine girmesi, Türkiye'nin bölge ülkeleri nezdinde NATO üzerinden tesis ettiği caydırıcılığı da törpülemiş ve yeni tehditlere açık bir pozisyona sürüklemiştir. Bu konjonktürde İsrail, hem ABD'yle sahip olduğu stratejik ilişkiler hem silah endüstrisindeki gelişmişliği hem de lobi imkânları sebebiyle Türkiye için ideal bir ortak olarak belirlemiştir.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin bir diğer belirleyeni ise konjonktürdür. Konjonktür, tabiatı gereği belirgin bir dönemi ima eder ve dolayısıyla değişkendir. Bu bağlamda konjonktür, hem Türkiye hem de İsrail'in bir diğerine bakışını dönüştürebilecek bir potansiyele sahiptir. Söz gelimi, Arap coğrafyasındaki radikal dönüşüm ihtimallerinin arife dönemlerinde Türkiye dış politikasının kurgulanma pariteleri, İsrail'i geriye doğru ötelemler ve Arap kitlelerin hassasiyetlerini birincilleştirir. Bu hipotezi, Arap Baharı süreci destekler. Örneğin İsrail dış politikasındaki konjonktürel imkân ve kapasitenin artışı da Türkiye ile mevcut ilişkilerin seyrine dolaylı etki eder. Arap Baharı sonrası süreçte başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle geliştirilen ilişkiler, özellikle de bizzat Suudi Arabistan'ın 'meşrulaştırıcı' etkisi, İsrail'in Türkiye'ye ihtiyacını da sınırlandırmıştır. Artık İsrail, politik bir entite olarak varlığını Müslüman dünyada tescilleyecek bir Türkiye'ye ihtiyaç duymayacaktır.

Daha eski tarihli bir örnek olarak Kıbrıs Sorunu bağlamında yaşananlar da not edilmelidir. 1963-64 yıllarında Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin garantör ülke statüsüyle müdahalesini gündeme getirmiş ve fakat ABD'nin baskıları neticesinde bu müdahale gerçekleştirilememiştir. Yaklaşık iki sene sonra, 1966 yılında

basına yansıyan bir mektupla ortaya çıkan tansiyon, olası bir Kıbrıs müdahalesinde oluşabilecek güç boşluklarında Sovyetlerin Türkiye'ye dönük potansiyel eylemlerinde Türkiye'nin NATO tarafından 'korunamayabileceğini' vurgulayarak, Türkiye'yi 'Sovyetler tehdidi' üzerinden hizaya sokmak istemiştir. 'Johnson mektubu' adıyla Türk dış politikası hafızasına kaydedilen bu süreç neticesinde, Türkiye öncelikle uluslararası platformlarda olmak üzere pek çok alanda Arap yanlısı bir pozisyon almış ve dolayısıyla İsrail'e karşı mesafeli bir pozisyon sergilemiştir. Bu ABD karşıtı ve dolaylı olarak İsrail karşıtı pozisyon iki ayrı askeri darbe süreciyle tırpanlanmıştır. Türk siyasi hayatını dönüştüren 1971 Askeri Muhtırası ve 1980 Askeri Darbesi ürettikleri kısa vadeli sonuçlar itibarıyla, bugün artık neredeyse tartışmasız bir biçimde ABD güdümlü askeri girişimler olarak algılanmaktadır. Bu sayılan unsurlar tamamıyla konjonktürel ve süreklilik arz etmez. Fakat nihai kertede, iki ülke ilişkilerinin seyrinde dönüştürücü etkiye sahiptirler.

İsrail Ne Yapmalı?

Değerlendirmenin başında da vurgulandığı üzere, bu yazının kurgusunun temelindeki motivasyon, İsrail'in iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi adına potansiyel olarak yapabileceklerini işaretlemektir. Bu sebeple, yukarıda da özet bir halde sunulan hem sabiteler hem de değişkenler bağlamında İsrail'in politika başlıkları alanında yapabileceği olası değişiklikler, Türkiye ile ilişkilerinin sahici restorasyonunu kolaylaştıracaktır.

Filistin Sorunu

Filistin Sorunu bağlamında Türkiye'nin politik pozisyonu, pek çoklarının zannettiğinin aksine,

neredeyse hiçbir değişiklik göstermeksizin bugünlere ulaşmıştır. Türkiye, Filistin Sorunu'nda net bir 'davacıdır'. Türkiye siyasal sathında sosyo-politik anlamda Filistin'de 'davacı' olmayan hemen hiçbir kesim bulunmamaktadır. Kaldı ki Türkiye-İsrail ikili ilişkilerinin her daim temel parametrelerinden biri olagelen sorun, özellikle de İsrail'in orantısız güç kullanma noktasında elinin rahatladığı dönemlerde ciddi krizlere de sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, sol ve seküler bir çerçevede siyaset üreten Başbakan Ecevit'in İsrail Başbakanı Şaron'un girişimlerine 'soykırım' diyerek tepki gösterdiği 2002 tarihli gelişmeler silsilesi, özel bir anlam taşır. Kısacası Türk siyaseti, spektrumun bütün renkleri de dâhil olmak üzere, Filistin Sorunu'nda sahip çıkacak bir başlığa sahiptir. Bazı kesimler Filistin'deki İsrail kolonyalizminden bazı kesimler de Kudüs'ün kutsallığından yola çıkar. Lakin sonuç, hemen hiç değişmez. Bu argüman paylaşımına ek olarak, bir de İsrail'in sert güç kullanımını devreye girince, krizler kaçınılmaz olur. İki ülke ilişkilerinin altın çağını yaşadığı dönemler dahi bu bağlamdan azade değildir.

Hal böyleyken, ikili ilişkilerin istikrarlı bir zemine oturabilmesi için Türkiye'nin İsrail'den oldukça net bir beklentisi vardır. Filistin Sorunu'nun hakkaniyetli bir şekilde çözümü, kuşkusuz iki ülkenin ilişkilerine de ciddi bir rahatlama getirecektir. Bugün artık ikili ilişkilerde 'altın çağ' olarak anılan 1990'ların ikinci yarısındaki yakınlaşma periyodunun, Madrid Konferansı ve akabindeki Oslo Anlaşmaları'yla bir çözüm güzergâhına kavuşan Filistin Sorunu zemininde yeşerdiğini İsrail tarafının unutmaması gerekir. Türkiye'nin beklentisi, Filistin Sorunu'nun hakkaniyetli çözümü için yeniden barışçıl yöntemlerin devreye girmesi ve belir-

gin bir yol haritasının ortaya konulmasıdır. Bu olmadığı takdirde, söz konusu sorunun varlığı, Türkiye-İsrail ilişkilerini sınırlandırmaya devam edecektir.

Kürt Politikası

Türkiye kamuoyunda uzun yıllardır tartışılabilen İsrail'in Kürt politikası, son birkaç yıla kadar komplo teorisi olmakla yaftalanmış görüşler olarak sunuluyordu. Özellikle İsrail'in Irak'ın kuzeyindeki Kürt oluşumuyla ilişkileri, bugün artık net bir şekilde bilindiği üzere, 1960'lı yıllara kadar geriye götürülebilmektedir. İsrail'in bölge politikası çerçevesinde Arap olmayan unsurlarla temas etme stratejisi gereği, söz konusu Kürt varlığı fonksiyonelleştirilmiş ve İsrail stratejisinde pivot bir role sabitlenmiştir. Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında Irak'ın istikrarlaştırılması için fonksiyon üstlenen Kürtler, günümüzde artık İran'a karşı oldukça bariz bir bariyer görevine talip olmuşlardır. 'Kürt kalkını' olarak İKBY'nin varlığı, İsrail'in anti-İran politikalarında önemli bir pozisyona oturtulmaktadır. 2017 yılının sonbaharında İKBY'de gelişen bağımsızlık referandumu süreci ise hem Türkiye'yi hem de İran'ı ortak bir paydada buluşturmuştur. İsrail stratejisindeki nüanslar, Türkiye ile ilişkilerin geleceğine dair kuvvetli bir kaygı olmadığına işaret etmektedir.

Hâlbuki İKBY'nin olası bağımsızlığı, İsrail'in bölge stratejisinden azade bir biçimde, bekasını sürdürebilecek bir potansiyele sahip değildir. Hem Türkiye hem İran hem de İran'ın yoğun etkisinin bulunduğu Bağdat yönetimi böylesi bir gelişmeye müsaade etmeyecektir. Buna dair temel referans da geçtiğimiz sonbahar aylarında yaşanarak tecrübe edilmiştir. Hal böyle olunca,

İKBY üzerinden kurgulanan stratejilerde belli ki İsrail tarafında buradaki Kürt oluşumunun kapasitesine yönelik değerlendirmelerde ciddi yanılma payı mevcuttur. İKBY'nin kapasitesinin abartılı yorumları, bugün İsraili siyasetçilerin ve bürokratik yetkililerin pek çoğunu boşa düşürmüştür. Yeterince hesap edilmeyen stratejileriyle İsrail, İKBY'yi bir bariyer olarak inşa etmeye çalışsa da bu oluşuma Türkiye'nin icazeti olmaksızın hayat alanı açılmayacaktır. Bu sebeple İsrail, öncelikle Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır.

Yunanistan-GKRY ve Mısır Aksı

İsrail'in geçtiğimiz yıllar itibarıyla ilişkilerini yoğunlaştırdığı söz konusu Akdeniz ülkeleri, Türkiye ile münasebetleri noktasında ciddi gerilimler yaşamaktadır. İsrail-Türkiye-Yunanistan kümesinin 1990'lı yıllarda Türkiye ve İsrail'i yakınlaştıran ve Yunanistan'ı hem uzaklaştıran hem de caydırıcı güçler dengesi konfigürasyonu, 2009'da Akdeniz'de keşfedilen enerji yataklarının sağladığı 'meşruiyet' ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin sembolik olarak Davos Krizi'yle girdiği kriz, jeopolitik bağlamda bir zamansal 'tesadüf' değildi. Söz konusu üçlü arasındaki ilişkiler, bir diğerini dengelerken İsrail'in sabit durduğu ve diğer ikisinin İsrail'e yakınlaştığı veya uzaklaştığı bir oyunlar toplamıdır.

Günümüzde de artık sıkça haber bültenlerine yansıyan Yunan tacizleri, işte tam olarak yukarıdaki dengelerin dönüşümüne yaslanmaktadır. Bu bağlamda İsrail, enerji işbirliği üzerinden meşruiyet kazandırdığı Yunanistan yaklaşmasının askeri bağlamlarını törpülemek durumundadır. Söz konusu yaklaşma, kamuoylarına sunulduğunun olabildiğine aksine, askeri bir minvalde

şekillenmektedir. Her ne kadar iki ülke de Türkiye-karşıtı bir tutum içerisinde olmadıklarını dile getirirler de Türkiye-Yunanistan hattında yaşanan vakıalar bu iddianın pek de gerçekleri yansıtmadığına delalet etmektedir. Türkiye'yi hem Ege'deki sorunları kızıştırarak hem de 15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimine karışmış FETÖ teröristlerini 'muhafaza ederek' ve başta FETÖ olmak üzere Türkiye'de terör eylemlerine karışmış teröristlere bir kaçış güzergâhı olarak ülke topraklarını kullanarak, İsrail ile girdiği yakınlaşma sürecindeki Yunan hedeflerini açıklar mahiyettedir. İsrail, Türkiye ile gerçek bir yakınlaşma sağlamak istiyorsa öncelikle Yunanistan'la ilişkilerini gözden geçirmelidir. Nihayetinde Yunanistan'ın Türkiye'ye nazaran İsrail'e sağlayacağı kazanımlar da oldukça kısıtlıdır.

İsrail'in Mısır ile varolan ilişkileri ise görece daha istikrarlı bir temele sahiptir. Yukarıda anıldığı gibi bir oyun kümesine girmeyen ilişkileriyle İsrail ve Mısır, istisnai olarak Müslüman Kardeşler'in kısa süreli iktidarı süresinde gerilimler yaşamış olsalar da Sisi darbesiyle birlikte hem Mısır hem de Mısır-İsrail ilişkileri Camp David düzeni baz alınarak konsolide edilmiştir. Günümüzde iki ülkenin pek çok alanda işbirliği içerisinde olduğu rahatlıkla gözlemlenebilir.

Türkiye'nin Müslüman Kardeşler'in iktidarı devralmasıyla sonuçlanan demokratik dönüşüm evresindeki tutumu, bugün Mısır'da iktidarı elinde bulunduran darbeci Sisi yönetimiyle mesafeli olmasının temel sebebidir. Sisi yönetimi, İsrail-Türkiye ilişkilerinin seyrettiği düşük profile birlikte açılan alanda Yunanistan ile askeri tatbikatlar düzenlemekte ve böylece Akdeniz'de yeni bir dengeleme girişiminde bulunmakta-

dır. Lakin Mısır ve Yunanistan'ın Akdeniz'deki girişimlerinin potansiyel hedefi, kuşkusuz ki Türkiye'dir. İsrail tarafı, söz konusu gelişmelere hem alan açmakla hem de ön ayak olmakla birlikte Türkiye'yi ötelemektedir. Şayet İsrail, Türkiye ile sahici bir restorasyon sürecine girmek niyetindeyse Akdeniz havzasında Türkiye aleyhine gelişen dengeleri değerlendirmek ve buna mukabil adım atmak durumundadır. Türkiye, hem ekonomik hem de askeri kapasitesi itibarıyla, söz konusu iki ülkeyle de kıyaslanamayacak ölçüde önemli bir bölge gücüdür. İsrail hem Mısır hem de Yunanistan ile ilişkilerini kurgularken Türkiye'nin sahip olduğu politik-askeri-ekonomik imkân ve kabiliyetlerini göz ardı etmemelidir.

Terörle Mücadele

Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde karşı karşıya kaldığı askeri darbe girişimiyle birlikte idrak edebildiği FETÖ terörü, İsrail için Türkiye'yle sahici bir restorasyon sürecine girmek için kullanılacak bir konu başlığıdır. Söz konusu örgütün lideri ve üst yönetiminin ABD, İngiltere ve Almanya başta olmak üzere Batılı ülkelerde buldukları açık bir bilgidir. İsrail'in sahip olduğu lobi imkân ve kapasitesi, Türkiye ile bölgede yakınlaşmak için aktive edilebilecek bir unsurdur. Söz konusu ülkelerdeki Yahudi lobilerinin Türkiye lehine girişeceği bir kampanya, kuşkusuz ki hem Türkiye'nin terörle mücadelesine gerçek bir katkı yapacak hem de İsrail'in Türkiye için ne denli önemli bir faktör olduğunu ispatlayacaktır. Ayrıca Türk kamuoyundaki yaygın inanişe göre İsrail'in söz konusu yapıyla direkt bir ilişki içerisinde olduğuna yönelik kanaatler de böylece nihayete erecektir. PKK liderinin Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye

iadesinin peşi sıra Türk kamuoyundaki İsrail sempatisi, buna örnek olarak görülebilecek bir vakıadır.

Suriye'nin kuzeyinde de PKK ilintili YPG yapılanmasının İsrail merkezli bir stratejiye sahip olduğuna yönelik iddialar, yine Türk kamuoyunu rahatsız etmekte ve dolayısıyla Türk idarecilerin kararlarını da şekillendirmektedir. Nihai kertede özellikle ABD stratejisi, bugün itibariyle göstermektedir ki her ne kadar zig-zaglar çizilse de bölgede YPG-PKK'yı bir 'müttefik' olarak addetmektedir. ABD ile aynı doğrultuda bir söylem benimseyen İsraili yöneticilerin ve fikir insanlarının sıklıkla İran yayılmacılığına karşı bir 'Kürt kalkanından' bahsetmesi, her ne kadar özellikle IKBY kastediliyor olsa da, Suriye'nin kuzeyindeki YPG-PKK oluşumunun Türk ulusal güvenliğine direkt bir tehdit olarak belirttiğini ve Türkiye'nin böylesi bir statünün devamına müsaade edemeyeceğini İsraili makamların not etmesi gerekir. Kaldı ki terörle mücadele kapsamında Türkiye'nin hem Fırat Kalkanı operasyonu ile DEAŞ'a hem Zeytin Dalı operasyonu ile söz konusu YPG-PKK'ya karşı mücadelesindeki kararlılığı, artık tarihe düşülmüş önemli vurgulardır. İsrail şayet terörle mücadele kapsamında bir ortak arayışında ise Türkiye hem tecrübesiyle hem de defaatle askeri yeteneklerini ispatladığı operasyonlarıyla ideal bir adaydır. Söz konusu bağlamda Yunanistan ya da Mısır'ın yapabileceği katkı, Türkiye ile mukayese dahi edilemez.

Ortak Tehditler

İran'ın özellikle Arap Baharı'nın ürettiği çıktılardan edindiği avantajlı pozisyon, yayılmacı bir profil sunmalarının da önünü açmıştır. Başta Irak, Suriye ve Yemen olmak üzere, İran'ın

bölgesel politikalarının yoğun bir dinamizm içerisinde olduğu bir vakıadır. Hal böyleyken, özellikle de Türkiye ve İsrail'in ulusal güvenlik politikalarında, derecesi değişik seviyelerde olmak suretiyle, zafiyetler olduğu da ortadadır. Her ne kadar Türkiye, Suriye iç savaşı bağlamında İran ile konjonktürel bir işbirliği geliştirmiş görüntüsü veriyor olsa da, Türk ulusal güvenliği ve bölgesel politikalarının önündeki başat engel İran'dır. Bu bağlamda İran, İsrail için varoluşsal bir tehdit olarak tanımlanmakta iken Türkiye için de ulusal güvenlik politikalarının uygulanması noktasında ciddi bir engeldir. Türkiye ve İsrail, yukarıda ismi geçen Yunanistan veya Mısır gibi ülkelerin pek bir katkı yapamayacağı bir konuda gayet işbirliklerini geliştirebilir. Kuşkusuz ki bu işbirliği, salt İran karşıtlığı olarak kurgulanmak durumunda da değildir. Nihayetinde bölgedeki terör organizasyonlarının birer vekil olarak kullanıldığı günümüzde işbirliğinin kapsamı terörle mücadele kapsamında formüle edilebilir.

Suriye iç savaşı ve üreteceği potansiyel sonuçlar da hem Türkiye'yi hem de İsrail'i oldukça yakından ilgilendirmektedir. Suriye ismi verilen coğrafyada artık bütüncül bir merkezi otorite tesis edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Böylesi bir gelişme olsa dahi Esad ailesinin bu yönetimde bulunması ihtimali yok denecek kadar azdır. Esad'ın hem Türkiye hem de İsrail açısından 'istenmeyen adam' olduğu göz önünde bulundurulduğunda, iki ülke için potansiyel bir işbirliği alanı da elde edilmiş olur. Ayrıca iki ülke de ivedi ulusal güvenlik ihtiyaçları bağlamında Suriye coğrafyasında kendilerine güvenli gölgeler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu güvenli bölgelerde işbirliği yapılan oluşumların Esad muhaliflerinden müteşekkil oluşu, Türkiye ve İsrail'in zaten ortak bir vizyon benimsediğine de

işaret eder.

Genel Değerlendirme

Bugün artık Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez ülkeleri ile birlikte anti-İran politikalar geliştiren İsrail, kâğıt üzerinde yetkin aktörlerle işbirliğine gittiğini düşünüyor olsa da, reel olarak yapılan politik yatırımların pek bir karşılığı olmayacağı bir ilişki biçiminin tarafıdır. Her ne kadar Suudi veliahtı M. Bin Selman'ın yoğun halkla ilişkiler faaliyetleriyle 'cilandığı' bir süreç yaşanıyor olsa da Arap dünyasını göz ucuyla dahi izleyenlerin tahmin edebileceği üzere Suudi Arabistan'ın, kitleler nezdinde Arap coğrafyasında vaat edebileceği parlak bir hikâyesi bulunmamaktadır. Aksine Suudi monarşisi, bölgenin geçirdiği devrimsel süreçlerde kabilevi statükoları savunabilecek kadar modern dünyanın beklentilerinden uzak bir profil serdetmektedir. Kadınlara araç kullanma özgürlüğü sunma vb. 'vitrin düzenlemeleriyle' ulaşabileceği nokta, bugün bulunduğu noktadan çok uzak olmayacaktır. Her halükarda Suudi Arabistan üzerinden kurgulanmaya çalışılan 'model ülke' profili, Türkiye'nin bir dönem üstlendiği rolden oldukça uzaktadır ve beklentileri karşılayamayacak olduğu da ortadadır.

Net bir şekilde ifade etmek gerekir ki, İsrail'in bölge düzeyinde ürettiği politikalar kitabi nitelikler sunmaktadır. Kâğıt üzerindeki kapasiteyle sahadaki kapasitesi ters orantılı aktörler, bölgesel güçlerin hiç birine herhangi bir sahici katkı sağlamaz. Bu sebeplerle, sahadaki etkisi önemli boyutlarda olan bölgesel güçlerin birlikte hareket edebilmeleri için bir diğerinin bölgesel hassasiyetlerine önem atfetmesi gerekmektedir. İsrail, bu bağlamda, yukarıda da kısaca

anlatıldığı üzere, Türkiye ile ilişkilerini sahici bir perspektifle restore etmek istiyorsa dikkat etmesi gereken politika alanları belirgindir.

Suriye'de merkezi devlet yapılanmasının çöküşü ve iktidar mücadelesinin iç savaşa evrilmesi, ülkenin kuzeyinde YPG-PKK hâkimiyetine sebep olmuştur. Söz konusu oluşum, bugün Türkiye'nin güvenlik sorunları arasında ilk sırada yer almaktadır. Yine Arap Baharı'nın net bir sonucu olarak İran yayılmacılığının belirginleşmesi, Türkiye'nin güneyinde bulunan ülkelerle ilişkilerini kurgulamada ekstra bir faktör olarak devreye girmektedir. Ayrıca Mısır'daki 'karşı devrimin' mimarı olarak darbeci Sisi yönetiminin Türkiye karşıtı duruşu, yine Arap Baharı'nın net çıktılarındandır. Türkiye'nin Müslüman Kardeşler'le olan ilişkileri ve Mısır devrimindeki pozisyonu göz önünde bulundurulduğunda, iki ülke yönetimini farklı kutuplarda sabitlemektedir. Mısır darbesiyle de yakından ilintili olması hasebiyle, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de de benzeri bir askeri darbeyi gerçekleştirmeye çalışan FETÖ, bugün hala Türkiye'nin başat güvenlik gündemini oluşturmaktadır. Ayrıca Yunanistan-GKRY hattı, İsrail'le geliştirdiği ilişkilerin de bir sonucu olarak Türkiye'yi yoğun bir şekilde taciz etmektedir.

Söz konusu politika başlıkları, Türkiye'nin direkt olarak ulusal güvenlik ajandasına içkin bir nitelik taşır. Bu sebeple, bu başlıklarda gelişebilecek işbirlikleri, Türk dış politikasının revize edilebilmesine de imkân sağlar. İsrail şayet ikili ilişkilerde sahici bir restorasyon peşindeyse, ikili ilişkilerin sıkıştığı dar alandaki sorunların çözümüyle yetinmemelidir. İkili ilişkilerin tarihi bizlere, iki ülkenin ortak tehditlerin varlığında kolaylıkla işbirliğine gidebildiğini göstermekte-

dir. Yukarıda da anılan bu potansiyel işbirliği sahalarının kapıları, Filistin Sorunu'nda alınacak barışçıl inisiyatiflerle aralanabilir. Trump yönetiminin sınırsız desteğiyle Kudüs konusunda konsensüs aramaksızın kalkışılan eylemler, kuşkusuz iki ülke ilişkilerinin tamirine değil aksine daha da derinden kötüleşmesine hizmet eder.

İkili ilişkileri salt vis-a-vis alana hapsetmek, iki ülkenin potansiyel işbirliği alanlarına yönelik yapılabilecek sığ bir değerlendirmedir. İkili ilişkilerin potansiyeli, bu makalede de belirtildiği üzere, bölge politikalarının çeşitli seviyelerinde gözlemlenebilir.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye'deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye'nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye'de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.

Yazar Hakkında

Bandırma 17 Eylül Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Öncesinde Tel Aviv Üniversitesi'nde misafir araştırmacı, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde öğretim elemanı olarak çalışmıştır. "Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı" isimli kitabın yazarıdır. İsrail ve Ortadoğu siyaseti, güvenlik çalışmaları ve uluslararası ilişkiler kuramı temel ilgi alanlarıdır. Ulusal ve uluslararası platformlarda çok sayıda makalesi yayınlanmıştır.